

52
M. G. S.
Enfaldiga Länkar
Wifande

Hwad en Präst kan bidraga til
OECONOMIENS
Uphjelpande,
Med Wederbörandes Minne!

Under
Oeconom. PROFESSORENS, Kongl. Swenska Wet-
renskaps Academiens och Upsala Wetensk. Societ.

LEDUMDISE/

Samt

Den warande *RECT. MAGN.*

Dr. PEHR KALMS

Inscende,

för
Lager Krantsen

Utråde och försvarade
Af

ABRAHAM INDRENIUS,

Lawast, Länning.

J Åbo Acad. Ofre Låro, Sal/ s. m. den 6. Junii 1757.

ÅBO, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-För-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Kyrkoherden i Orihweni, samt Probsten öfwer
berunder lydande Contract

Den Högrewördige och Höglärde Serren

Herr MAG. ANDREAS
SALOVIUS,

Kyrkoherden i Lempälä
Wälärewördige och Höglärde

Herr MAG. E R I C
E D N E R,

Mine Samtelige

Sist Salighets läran och en sann Gudsstruktan, äro
wärdaste och angelägnaste ämnen, hwarwid menstliga
egenstaper hafwa hos Eder, Gunstige Herrar, med
lörenat. Uptagen då, Mine Gynnare, et ogunstigt, at jag af
upoffra Eder denna ringa pappersgåstwa til något wedermåle af
saldiga wälgärningar mig pålägga, och hwartil äfwen den wän-
Linder hjertelig anönskan til all Eder sällhet och wälgång

Mine Gunstige Herrs

Ödmjukaste
ABRAHAM

Kyrkoherden i Euraåminne

Wälårewördige och Söglårde

Herr **MAG. MICHAEL
FORSELIUS,**

Kyrkoherden i Långelmäki

Wälårewördige och Söglårde

Herr **MAG. JOHAN
ODENIUS,**

Gunsige Gynnare.

Sambällets wälstånd och des Hwskällnings befrämjande, de förståndet kan syhsätta sin upmärksamhet. Deha priswårda en berömlig och osörvuten Församlingens stödsel lyckeligen sig Edra Namn wågat låna glants åt deha ensaldiga råder, och den wördnad och tacksamhet, som Edet stora ynnest och mångskap, som J med min K. For plåga behagar mig förbindet. Skal jag hafwa den åtan at stöds med wördnad förblisna

rars och Gynnarens

Tjenare
INDRENIUS,

Capellanen i Curu uti Ruovesi
Wäldrewördige och Söglårde

Herr Mag. ISAAC FLORIN,

Capellanen i Alavo uti Ilmoila
Ärewördige och Sögwällårde

Herr JOHAN KREANDER,

Capellanen i Cangasala
Ärewördige och Sögwällårde

Herr GUSTAF LILIUS,

Mine synnerlige Gynnare.

S Ed särdeles nöje emottager jag denna bogen, då mig med-
dersares en länge efterlängtd lycka, at offentligen bety-
ga för Eder, mine Herrar, mitt inre, och min årkänsla
emot Eder mig årtedde gunst och godhet. Skatten, hwad jag
nu Eder tilljuder, icke efter des egit värde, som det med sig
förer, utan efter min rena och upriktiga åsikt. Jag skal ej un-
derlåta at antopa den högsta Försynen för Eder och Edra K.
Anhörigas beständiga wälgång och trefnad; hwarmed wässa-
religen förblifwer

Mine Herrars

Ödmjukt Tjenare
ABRAHAM INDRENIUS.

D. D.

§. I.

S ostribigt och för detta afgjorde det är, at en idog och förnuftig hushållning är långt beqvämligare och fräsigare medel til et lands wålmåga, makt och anseende, än de gamlas, och wåra försäders, ståndiga härnadsfårder och wapnewårkingar; så nödigt är det derjämte, at denna sanning hos en och hwar, som til Oeconomiens uphjelpande något kan bidraga, icke stadnar i blott öfwerlygelse. Nog hafwa wål i wåra tider allrats nyttiga förslager til upkomst och styrka: nog talas förnuftigt om Landbruk, handaslögd och flera idrotter, til Handelswägens öfwerwigt: åtskilliga wittere och om Gäderneslandets wål högtförtjente Wåns öma sorgfällighet, huruledes denna wetenskapen måtte ju för des håldre til behörig högd och fullkomlighet updrifwas, försienar allmänt loford, och tacksam årtånsla. Härmed har ock så mycket bliswit wunnit, at Hushållskonsten, som tillföre näppeligen bliswit räknad för wårdig at syfelfätta de lärdas omtäncka, nu mera med skal

aktas för den widsträcktaste och en af de angelägnaste af alla vetenskaper. Men detta oaktrade måste man likväl se och ersfara, at denna högstnödiga menfliga kundskaps grenen ännu i mycket är som i sin barndom och första tilväxt, hastwandes på långt när icke humit til det mål, som vårt lands naturliga belägenhet det tillåta skulle. Ty så länge man ifrån utlämningem tager mera (och i synnerhet sådane waror, som anten hemma öfwen så wäl kunna genom behörig cultur framalsstras, eller med hwilcka vår jord lika jämnogoda och jämnnyttiga kan frambråta) än at inländska producter kunna förslå at afbetala; så är det klart, och et säkert teckn, at det ej står i alt wäl til med hushållningen i landet. Således är befunnit, at i dessa tider för bara spannmål utgått årligen ifrån vårt Rike några och tiugu tunnor gull, förutan nästan oräkneligt annat, som vår fosterbygd wäl kunde frambringa. Som nu detta, näst et skadeligt öfwerstödnande och en otillbörlig öppighet, hänleder sit ursprung dels af lamhet och wårdslöshet, dels ock ofkunnighet i hushållningen, i synnerhet hos gemene hopen; så är tydeligt, at det bör wara en ibland hwar och en god medborgares käraste och angenämaste plikter, at på alt möjligt sätt yrka på en tillbörlig och tidig förbättring. I anseende härtil har jag welat säga min mätta tancka på närwarande ämne, och i detta Academiska prof kortast undersöka: hwad en Präst kunde bidraga til Oeconomimens uphjälpande. At flere lärda och skarpsynne män, wid hwilkas mogna och rediga tanckesätt jag icke understår mig at likna dessa ohyffjade rader, hast denna sak til ögnmärcke, är mig ej obekant; fast händre har detta styrkt mig härtil: hwarjøre ock min mening och assigt endast är, at gjöra saken hos oss något allmännare. Den gunstiga Råjaren tackres benägit ursälta mig, at det ej sker med den fullkomlighet, som ämnet fordrar, och at i tanckarne saknas behörig ordning, och i orden wederbörlig snygghet.

Ser ni möter mig strax ett inkast, som emot hela detta minne företagande torde göras, nemligen, at det intet hör Prästen til, at syhelsätta sig med hushållningen; utan at hans ämbete är wida afskilde thesträn. Jag widgår gärna, och dårslämte påstår på det högsta, at den ej heller, såsom en högst nödwändig och oundgängelig skyldighet är förknippad med Prästafyslan, lika som ingen kunde wara god Präst, så framte han icke i Oeconomien wore inkommen; än mindre är min mening den, at någon så mycket skulle lägga sig derpå, så at hans husrud-studier, Theologie och Philologie, så ock den öma, och uppå swårt answar anförretta siälawården derigenom på något sätt skulle komma at försummas och eftersättas. Men mycket, som ej är just oundwifeligen nödigt, är dock högst nyttigt och gagneligit, då det låter sig göra, utan at bryta mot någon annan plikt och skyldighet. När man besinnar huru det är nästan omöjeligit, at ständigt wara lika som fångslad wid et och samma tråga och mödosamma arbete, och utan någon lisa och rolighet, altid med sin hierna och estertanka wara spänder wid samma ämne: så är klart, at ock en Präst understundom måste hålla uppe med de swåraste syflor, då han, utan at hans ämbete derigenom något lider, sig til recreation och förfriskning, kan taga del i Oeconomiska nöjen, såsom de ofskyldigaste, som man af jordiska ting kan hafwa och önska. Ty hwad kan wara nöjsammare och menlösare tidsfördrif under lediga stunder, än at med wördnad och förundran, betrakta Skaparens dråpeliga wärk, samt de dyra häswor och förmåner, som Han i wårt Jordklois rika skatte-kammare nedlagt; och sedan genom et behörigt bruk af dem, göra icke allenast sig, utan ock sin nästa, ja, hela samhället

önskelig bättnad och fördel. Ut på sådant sätt levid lediga stunder, & *quasi aliud agendo*, lägga handen wid Oeconomien, kan wäl ingalunda åstadkomma hela förbättringen: ej eller må någon tänka, at hela denna wetenskapen kan handteras som et bloett tidsfördrif: icke des mindre kan och härigenom af en upmärksam och wälsmad, i synnerhet den, som tilförene skaffat sig någon inikt i dessa mål, samt fattat grundprincipierne, mycken hjälp och en oerrolig nytta tilflyta. Jag wil nu ej ge mig på diupet med dem, hwilka inbilla sig, at hela Philosophien wore Prästen och salighets läran skadelig: ty det är och blifwer öfwerhuswoud en ewig samning, at Guds Rike hållt tål wetenskapernas aldråhögssta flor; så at man nästan altid kan lita therepå, at der är brist på kundskap, hwarest thy emotfåges. Det förringar ingalunda Prästa ämbets wigt och wärdighet, at något umgås med Oeconomiska förrättningar, icke heller tyckes det aldeles wara emot Försynens ändamål, emedan Han ofta til Ordes tjenst utwält sådane personer, hwilkas gjöromål endast och allenast består i hushållning. War icke den stora Propheten ELISA en åkerman? umjiks icke de gamle och af Gud så högt älskade Patriarcher ABRAHAM, ISAAC och JACOB, den förräffliga Israels barns anförare MOSES, mannen efter Guds eget sinne DAVID, Propheten AMOS, utom flere Guds wänner med Boskapskörfel? war icke den förra werldenes botpredikant NOAH både Byggmästare och Trädgårdsman? Woro icke wår dyra Frälshares egna Värjungar, hwilkas röst skulle uggå i hela werlden, ringa fiskare? det som mera är, idkade de samma wåringsfång jämwäl sedan de af sin Mästare blifwit gjorda til Wänniskofiskare. Wår närwarande tid kan framwisfa åtskilliga af det andeliga ståndet, som gått gansta långt i Oeconomien, och icke des mindre i sit ämbete warit högst utiisse och upbyggelige. Ut dem hafwa wi de bästa böcker och

och skrifter i hushålls konsten och *Natural historien*: I de äro nyttiga Bedämöter wid Keiserlige och Konglige Wetenskaps Academier och lärda gillen så inom som utomlands; hwilket förutan andra Lewis handlingarne noggsamt hwar och en för ägonen lägga. Betraktar man utom detta Prästerskapet såsom et stånd i vårt land, och söljakteligen en del af Regerings och Riks kroppen, så blir saken ännu tydeligare: ty samhallets grund och lyckeliga bestånd förbinder hwar och en så wäl til enskild, som allmän tjenst. De komma wid Riksdagar at sitta wid Oeconomiska deputationer, och i så måtto böra bewaka Fäderneslandets aldra angelägnaste affairer. I anseende härtil understår jag mig nästan at säga, det Oeconomien hos oss är ibland de nödigaste Prästa-studier. Härtil kommer också det, at de hos oss hafwa boställen, wid hwilkas skötande de näppeligen kunna umbära Oeconomist kundskap; häft när större delen har så snåwa inkomster och löner, at de dermed, om de ej med egen slit se sig före, intet kunna tagga sig fram. Efter det således är nödigt at hushålla, så är ju bättre at deruti wara wäl inkommen, än at wara lika okunnig med bonden. Då kunna de både sielwre hafwa dubbel nytta, samt tjena androm til god estersyn.

De som til Församlingens tjenst äro ämnade, hafwa nu för tiden i sina unga år wid Academierna aldrabästa tillfälle at skaffa sig insigt i Oeconomiska wetenskaperna. Framför någon annan äro de ock i stånd at meddela androm sin kundskap, och berjena allmänheten dermed: de kunna ock härutinnan gå längre än andra; ty som de från späda barndomen want sig at tänka redigt, at skärpa förståndet och estertanken, at undersöka och fordra riktiga grunder til allt, at hänleda den ena sanningen af den andra, at medelst medförstånd och mogen estertanka anslåta rön och försök, upptäcka nya saker; som de ock, des

utom haft tillfälle at förse sig med, och läsa de utvaldaste böcker i ättillige delar af Oeconomien, och de dertill hörande vetenskaper; så kunna de med gemensam flit på kort tid trånga sig til sielfwa kärnan af vetenskapen både uti theorie och praxi. De kunna på bröslöp, barnsöl, begrafsningar och andra sammankomster, i det ställe som wid sådane tillfällen merendels annat mindre angelägit hafwes för händer, prata med sine åhörare om ättillige, som lånder til hushållningens befrämjande. Bonden tror hålt sin Präst. Men blot tal och perfwationer gjöra ej allena tilfyllest: han är så inrotad i sin gamla sedwana, at det är ganska swårt at afleda honom derifrån. Gode exempel kunna skaffa bästa nyttan. Nu finnas i större delen af Socknarne, besynnerligen här i Finland, inga synnerliga Landt gods och Herregårdar, hwilkas flit och arbetsamhet kunde tjena gemene man til esterrättelse. Officerare säten och boställen brukas gemensligen af okunniga och utfattiga Landbönder. Skal då någon förbättring wäntas, så låter det aldrabäst sig gjöra genom Prästernas hälsosamma exempel åfwen i denna saken,

§. 3.

WEdan jag nu begifwer mig at undersöka den nytta, som en Präst kan gjöra i Oeconomien, skal jag först med så exempel bewisa det ur *Historia naturali*.

Låter oss wända ögonen til *Mineralogien*. Wi wete, huru så Bergmästare i Riket, enkanneeligen här i Finland äro; huru landet deremot är ganska stort och widlyftigt: det kan också hånda, at Bergmästare ofta resa kring i socknen, men ändock kunna intet råka på de ställen, hwarest nyttiga mineralier ligga fördolde. Förutan detta, är mängden af den gemena hopen utaf den tancka, at om de på sina ågor wiste, jag wägar säga,

en Gullgrufwa, skulle de den somma ej upptäcka, of strötan, at hemmanet derigenom skulle komma at lida. Om de ock ån-
teligen hade lust at framkomma med det de weta, så blew
dock för deras ringa insigt skull ej alltid så mycket upfunnit, es-
medan deras upmärksamhet ej sträcker sig längre, än til det,
som glittrar för ögonen: då likwäl en stor del af de nyttigaste
mineralier äro mindre wälkände för ögonen, såsom ätskellig slags
Fordarier, wackelera, eldfast lera, pip- och porcellin lera, talkst-
ner, alunstiwet, gips, med flere: deremot åter en Hop glimman-
de stenar hysa alsingen god art i sig. Imedlerid, såsom försä-
renheten witt, at ofta de tyraße och wäst råntande grufwor
af gemene man först bliswit upptäcke, så är ock ingen bättre i
stånd, än en Präst, at så weta, hwad bonden härutinnan har
sig bekant, eller kan gifwa anledning til. En Präst kan i den-
na saken uuder godt glam med bonden mera uträtta, än en an-
nan med stora penningefåsor. Han kan ock utan swårighet up-
ägga Bonden, at noga nagelsara sin mark och ågor, at se ef-
ter och gifwa Reid handen, om någon nyttig mineral art der
finnes. En i jordens mörka gömmor förborgad skatt är ingen
til fromma, men då manawett, försiktighet och idog hand så-
dant i dagsluset fremstallar; då kunna många deraf hysa nå-
ring och fördel. Om fördenstul Prästerstaret hade sig sten-
och jordarterne bekante, och tilika wiste sättet, huru de up-
spanas böra; då först skulle i vår Fosturbygd sådana hemlighets-
ter framkomma, sem man tilhörene aldrig trodt finnas i Norden,
och jem i långliga tider dragit årligen stora penninge summor
ur riket. Presterna skulle åtminstone i sin församling komma på
åtskelligt, som undansjungit sig för deras ögon, som med stit
letat derefter.

Likaledes är det beskaffadt med *Botaniquen*. Den som der-
uti är inkommen, kan se och röna, hwad för slags växter på
den eller den orten finnas, för ock hända, upptäcka sådane, som
aldrig

aldrig förr varit bekante: låta samla dem, som til medicin äro nyttiga, bruka dem til eget behof, och jämräl laga dem i bruk på Apothequen, i stället för utländska, hvilka, förutan det de ofta äro förlegade, ej hellre alltid i godhet komma up emot inländska. Han kan ock förse sig med goda växter emot Bostaps sjukdomar, då ett ringa medel ofta kan gagna icke allenast honom self, utan ock många andra. Säsom de örter, hvilka höra under et och samma genus, ehwar de wäxa, hafwa måst samma art och werkan: så kan den, som denna regel har sig bekant, så snart han wet, hwartil någon främmande ört tjénar, med någon af sina egna, som lyder under samma genus försöka at vinna samma ändamål. Wisse han hvilka af de wilde växande i dyr tid wore tjenligaste til mat; då kunde den nödlibande deras hafwa en hugnelig förmån, och ej, som mången i denna dag gör, gripa til hwarjehanda onaturlig spis och hälsan skadande örter til at fördrifwa hungern. Huru många wilde växande här hafwa wi icke, hwarutas de skönaste winer kunna tillwärfas, i godhet täflande med de bästa utländska drycker? skulle det då ej wara nyttigt för det allmänna, at Präster och andra på landet boende ståndspersoner både stelswe wisse konsten at gjöra sådana hälsofamma drycker, och äfwen lärde andra, så ock dem af gemena hopen, at försärdiga sådana? Böra wi ej sätta så stort wärde på wårt lands produkter, som utlåningen på siet? afläggom wår färdertwade småt för hwad utländskt är, och blygoms här långre wara utlåningens slaswoar. Huru mycket penningar ifrån landet utgår, för åtskilliga utländska särge sorter, är en bekant sak; deremot wet man, at en del goda särgeörter kunna cultiveras i wåra trädgårdar, en del af wåra wildeväxande tjena ock dertil: utan at sela, kan man ock säga, at många, med hvilka hittills intet försök blifwit gjordt, gjöra samma gagn. Prästen, som wid Academien hafst tillfälle at inhämta kundskap om örternas nytta,

Kunde communicera den med sina öfvarare och grammar: han kunde ock göra försök med någon bekant til sitt privata behof, och skulle utgången swara emot önskan, så hade han siel der af förmån, och almänheten är nu förre gagn. Dessutom, som gemene man ibland har sig bekant en och annan förträffelig nytta af våra inrikes växter, som dock är ändrom ofkunnig; så kan ingen lättare, än Prästen, utsprida sanna, och göra den allmän til människoslagets tjensl och nytta.

Jag wil ock nämna något om *Regno Animali* eller *Zoologien*. I forna tider war middet hos oss den yppersta drycken; men nu har Théé, Caffé och winet nästan aldeles landförelst den samma; ehuruwäl den i smak, nytta och godhet altid råfstar med, om ej öfvergår de andra. Huru mycket då Bisköfvelen skulle båta oss, och huru ringa arbete den på landet skulle fordra, kan hwar och en finna. Såge gemene man sin Präst häruti göra någon början, så tror jag, at han ej wore sensfärdig at göra sammalides, hwilket är så mycket treligare, som nästan hwar torpare i Lifland har Bislockar. Så stor nytta som biet gör, så skadeliga äro deremot några andra insekter på kålgårdar, hummelgårdar, årtland, samt andra plantager och växter; hvarföre deras utöfande eller åtminstone något förminsande wore en önskelig sak, och kan aldrabäst wärkställas af dem, som wid lärofåten i Entomologien sig förkofrat. Om då här och där, någon af Prästerflaxet wid lediga stunder toge sig före at utöfna ett eller annat skadeligit insekts natur, lefnads sätt och hushållning m. m. samt tillika anstälte hwarjehanda försök til dess utöfande, så är jag säker, at inom så år skulle gonska mycket förträffeligt härutinnan utöfkas, och at en hushållare ej skulle behöfwa så mycket seukta och oroa sig öfwer den skada desse elaka träk, när de så hafwa sit fria spel, kunna å, adkomma. Tänd! om någon endast kunde påfinna

ett lätt, säkert och mindre kostsam sätt at utrota wägglöfs, kålsmast, apitel på äppel och pårontrån, rotmast, mast på sticskelbårs buskar eller dyligt, huru högt föresjett den skulle göra sig af det almånna, ja af flera länders invånare? Jag wil nu ej tala, huru curiöst och nyttigt det wore, at wånja foglar och djur jämwäl selswa rosdjuren at jaga och fiska til människans egen dienst och båtad: dock kunde man ock anföra prof på waragar, hwilka en Präst i vårt Fjävernesland så tilwände, at de gingo wäl med hans boskap, och försvarade dem både emot sina samsyskon och flera dyliga skadedjur.

S. 4.

SU leder ordningen at forteligen tilse, hwad nytta *Landt-hushållningen* af en Präst kan hafwa at förwänta. Första och angelägnaste delen häraf utgör *Åkerbruket*. Detta ädla handwärdet är det aldraeldsta: det behölt ock sitt wärde så länge menlösheten regerade människosläktet. Hos Romarna, ehuruwäl de wore alstörmycket begiue på krig, war det jämwäl i ganska stort anseende. Nu för tiden handteras det hos oss af en enfaldig bonde, hwilken fuller i några stycken deraf har et sådan kundskap, som ofta saknas hos de lärdaste Män: men i somt åter är så okunnig och oförfaren, at det ej är til at förundra, om hans arbete sållan lönar mödan. När man härtil lägger hans framhårdande at ej låta afwända sig ifrå sin gamla wana, så ock åkerkötselens förakt, så länge någon skog är at tilgå, så är lätt at finna grunden til åkerbrukets alstör besklageliga tilstånd. Jcke des mindre inbillar han sig at wara mästare häruti. Så länge då en människa icke wet, at hon gör orätt, så länge kan hennes esterrancka icke heller falla på någon förbättring. Härpå kan ej annat föla än uselhet och fattigdom, som sedan hos bonden är ett stort förhinder så wäl i åkerens, som

andra

andra landbruks delars behöfliga cultur. Men då Prästerne grundeligen förstå sig på åkerbruket, råtta gödnings sättet och tiden, skaffa sig goda redskap, lämpa dem efter jordmånerne, weta råtta sönings tiden, asså med twedjandet, och ej i kapp med bonden med eld och ora uröda när aldraredbaraste egen- dom; utan fast håldre gjöra steniga backar och sumpiga kårer frukt samma, med mera; så uphåmtas härigenom, näst Guds wålsignelse, en ymnig skörd, och en idog oförruten hand winner en nöjaktig fördel. Då faller ock bonden på sundare tanckar, när han genom en ögonstentlig nytta ock fördel af åkerens råtta och försikliga hårdande om sit förra sel bleswe öswertygad.

Men innan åkerbruket och dess förbättring kan lyckeligen gå för sig, så måstelen behöflig *ängskötsel* deril lägga grunden. Fast- än ången är wisserligen åkerens moder, så har dock dess wårdande och skötsel i Finland blifwit ganska mycket försummad. I stället för hö har halmen och säden, som swidjorna kastat ifrån sig, gått bostapen och hästarne til fäst. Dock så snart någon med förståndig rödning, kårrens dikande och utorkande, ångswallens plöjande, gödande, säende, och höslagens lämpande efter jord- månerne (ty om man ock har de utwaldaste och måstgijwan- de höslags frön, och ej lämpar dem efter jordmånen, til exem- pel sår det på hårdwall, som Skaparen ämnat til wåta stäl- len ic. så använder man gaset och fruktlost sit arbete) skulle gjöra en länge efterlångad början, så är intet at twisla, at lan- det genom bondens flit och id, skulle på en kort tid så helt an- wat utseende.

Låt oss stadna något wid *Skogskötseln*. Wår utrikes han- del stödder sig ganska mycket på Skogen; förden skull böra wi ej så förakteligen umgås med den, som beklageligen hittills blifwit gjordt. Nog af, at wåra försåder uti dess urödande tillkyndat

och en nästan obotelig skada. Nu är tid at börja se sig före, och med Konsten årsätta det, som naturen stelsmant ej hinner eller får uträtta: at använda mager och otienlig mark til tallplantering, så ock wara mån om andra nyttiga träns skötande. Besinnom, at många hundrade år behöfves, innan en god och fullkomlig suru hinner upwäxa: sammalundes är med ekträdet be-
 skaffadt. Igenom sten, mull och lejwande gårdesgårdar kan ock skogen ansenligen spara. Men dessa och flere andra nyttiga in-
 rättningar so må ej hos allmänheten taga rötter, så framt icke prisliga efterdömen gå förut, och lägga en önstelig grundwal. Prästerna kunde härutinnan göra mer än mycket, samt practi-
 cera detta och mångt annat utan någon synnerlig kostnad, el-
 ler förhinder i deras egenteliga förhafwande. Så mycket angelägnare bör man wara härom, som wi bo i et kalt
 climat, hwarest behöfves mycket wed at wärja sig med emot
 kældens wåldsamhet; och så framt wid stogsstöfvelen ej brukas
 bättre drift härefter, så hafwa våra barn och efterkommande
 hwarken hus eller wärma. En Prästman, som wet huru högst-
 nödig skogen är til wår utrikes handel; huru mer än mån ut-
 utlänningen är om dess öma wärdande, fast han bor i et mil-
 dare climat, har kört eller ingen winter, äger stenkål til brän-
 sle m. m. huru stora träder hos oss finnas, der fordom en
 outödelig skog warit, men nu är aldeles ingen; en Prästman,
 säger jag, som detta och mera hit hörande nogare wet,
 har ej wårt at taga från bonden hans lifasom med moders
 mjölken insupna mer än skadeliga tanka, at skogen aldrig
 kan utödas, och hans lika som medfödda lust för det aldrig
 nog ofta påtalta swedjandet.

Kryddgårdswäsendet har jämwäl ej ännu på långt när
 hunnit hos oss til den högd, det borde hafwa. Det är likwäl
 af Medicis bewist, at mycket tidets åtande ej så wäl kommer
 öfwer

öfwer ens med människans natur: utan at värter kunna sägas vara hennes hälsofammare söda. Rött och salt fiske ätande gör ofta kroppen som et snöst at emottaga hvarlehandas sjukdomar. Skulle då så våra Prästbol finnas bättre och mera trä- och kryddgårdar, så vågar jag, utan at taga miste, nästan säga, at ock Prästerna skulle ärnå en högre ålder, än nu ofta värkeligen händer. De kunde, sedan de i unga åren fattat det förnämsta, som hit hörer, samt defutom altid hafwa tilgång på goda böcker, wid letiga stunder roa sig med dessa högstgagnande nöjen, så wäl til sin egen nytta, som ock godt exempel åt andra, och då af krydd- och trägårdar inhämta den margfaldiga förmån, de tackfamt meddela sine litiga idkare.

At hafwa god och treswen *Beskap* är en mycket betydande sak. Wi wete at våra ylle *Fabriquer* til en del ännu underhållas med utländsk ull, fastän de utländska säten sunnits kunna triskas hos oss mäst så wäl, som i sit eget land, allenast de få en behörig skötsel och ansning. Denna konsten kan ej snarare blifwa allmän, än då Prästerna deruti bryta isen, och wisfa gemene man möjeligheten och nyttan häraf. Såsom Prästen i dessa och långt flera andra handteringar kan gagna gemene man: så kan han ock genom hwarlehandas artiga och genom långwarig erfarenhet bepröfwade hushålds maximer och arcana *œconomica*, som han af bonden inhämtat, öfsta skaffa stort lius i *Oeconomien*.

§. 5.

Als vil ock med så ord tilse, hwad nytta en Präst i de öfriga näringsstängen kan åstadkomma. Här förekommer mig först *Fiskeri och Diurfänge*. Såsom det är skadeligit i små städer at wid lekriden alisför mycket fiska, så kan han afredda härifrån, och wisja, at den öfwerklagade bristen til stor del härflyter af denna källa. Af sina åhörare kan ock en Präst undersöka, hwad de för godt och nyttigt besunnit wid fiskefåttet.

Såsom det med flitande i lekiden är bestaffat, är men så skadeligt är det ock, at wid leken utöda fogel och taga bort äggen m. m. Men den som kunde wisa ett lätt sätt, at utrota roffoglar, och andra skadedjur, han skulle tilhoga hela landet en obestridelig nytta. I detta mål skulle Prästens insigt i *Zoologien* komma wäl til pass.

Byggnings konsten kan ingen gierna umbära: men så äro som förstå sig der på med besked. Prästerna, som förwårswat sig grundelig insigt här i, kunde wisa bonden bästa sättet at göra husen warma, samt hälsosamma at bo uti: hållt läter detta sig göra på Prästegårdar, hwilka af sokneboarne upbyggas, då de af Kyrkoherdarne kunde underrättas häruti. Wåra stogars dageliga astagande påminner oss, at på alt sätt täncka på deras besparing, och de bjuda oss utgrunda de bästa sätt, at i våra hus genom litet wed ärdn ymnig warma. Til at bespara stogen, wore ock nödigt, at täncka på stenhus, hwilkas långwariga bestånd skulle årsätta den kostnad, som på dem komme at användas. Hug för denna, som ock för alla andra hushålls grep kan alrabbast af Prästen i Soknen hos allmomen implantas. Man kan ju tydeligen se, at hwarest Prästerne warit eller äro goda hus-hållare, der har ock denna konst hos allmogen bättre utseende.

§. 6.

Öfreteligen och innan jag lämnar detta ämne, skal ännu som kortast skärskådas, hwad nytta och gagn Prästen utom det, som redan ansört är, wore i stånd at skaffa til hushållningens upkomst. Man ser, huru få Provincial Medici äro i landet, som dock är ganska widlöftigt. Om då Prästen hade någon insigt i *Medicin*, och kunde wara både *Pastor ani-*

me & corporis, så skulle hans åhörare och sokneboer, i stället för at många i Landts soknarne af brist på Läkare i föredent sätta lifvet til, deraf hafwa en obestriktelig bognad. Om fortbeten tillstodde, skulle man kunna med mångfaldiga exempel bevisa, huru mångas lif blifwit räddat ifrån en föredig död i smittosamma och andra sjukdomar, genom det Prästen i församlingen varit något hemma i Läkare konstern. Huru nödig denna iverenskap utom detta är wid Tabellvärket, kan hwat och en sanna.

§ Riksdagars gjörsmål kan och en Präst åstadkomma mycket godt. Ho har mera tillfälle at känna orternas naturliga beskaffenhet och rödtorster, än en Präst? Ho kan bättre underrätta höga Öfverheten och Rikens högloflige Ständer här om? Huru är icke en Präst i stånd at lära hvarlehandas nyttiga projecter til landets uphjelpande inflyta i Riksdags postullerna? Hwad otroligt nyttigt kan icke en Riksdags Man af Prästaståndet, som har grundelig insigt, samt ren nit för det allmänna, til sin och efterkommandernas förmån uträtta? en Präst, som både af Politiska grunder och flere Rikens Oeconomiska historier har sig bekant, uti hwad osäkerhet både til lif och ägendom de länders inwånare swäfswa, der Öfverheten är lemnadt en vinstfränkt regering, samt at man der icke längre är ägare af hwad man med mycken swett sig förwärfwat, än sielwa regerande Herren wil, har ej swårt före at med lifliga exempel så afmåla detta för sina åhörare, at de til all vinstfränkt regering satta hat och giffky. Hu u det wore en ganska angelägen sak, at landet, med *Canaler* wore genomsturit är en allmänt erkänd sanning. Huru lättgjordt wore det icke på äfkieliga ställen uppe i landet, at emellan de små insjöarne göra en seghelbar gång? Huru ökonstnlig är icke frukten och nyttan här af? Och skulle Presierne genom föreställningar å högre ort, el-

ket hos sina afhörare, öppna wägen häruti, så wore bonden redde bogen at sölja samma spår. Wid forsvars rånsfande och andra större *Canalers* utstakande, skulle deras insigt i *Mathematiquen* utträtta ganska mycket.

Commercen i landet har ock något, ja ganska mycket at förwänta af Prästaståndet: af dem kan och bör lurenträget hämmas, och gemena folket öfwertrygas om rikets skada deraf. Hwad upmuntran och drift en Präst kan gifwa til nyttiga *Fabriquers* inrättande, går jag förbi; det är af sig self klart. Såsom öfwerhöd är et af de största fel i hushållningen, så kan detta bäst botas af Prästen, så wida hans ämbete defutom fordrar, at straffa sådant. Här wore än ganska mycket at orda om, både uti de nu anförda, och ättilliga andra delar af hushålls wetenkapen: men min föresatta korthet förbiuder det: jag har endast welat nämna et och annat. Dock hoppas jag, at af detta som i korthet blifwit sagt, hwar och en owäldug läsare kan aftaga, at då hos Prästerna finnes grundelig kundskap i hwarjehanda *Oeconomiska* wetenkapen, jämte ren kärlet til det allmänna, hushållningen skal ifråda sig hos oss den täckaste och önskeligaste drägt. Härwid torde dock nåaon annan inwända, at man fordrar alltför mycket af en Präst: man har anført så många och särskilda delar af de *Oeconomiska* wetenkaperna, at det wore ogjodeligit för en Präst, at en gång wäl hinna med hälften af dem: Härtil swares, at min mening ej är, at en Präst skal fullkomligen spjellätta sig med alla dese: det är wäl desto bättre, at han äger god insigt i flere; men så wore wäl om han erkännerligen drefwe med sit en eller annan del deraf, alt efter hans egen naturliga böjelse och ortens bestaffenhet och nöddörft. Det är wackert gjordt, om en Prästman fästet sin tancka och upmärksamhet på någon wis del i synnerhet, den nemligen, på hvilken hans hog och böjelse måst faller, och upodlar den framför de andra. När skarpsynete och mogne män af Prästerkapet salunda dela de nöddiga saken af *Oeconomien*, och dithörande wetenkapen sig emellan, och wid lediga stunder roa sig dermed, hwad digert, hwad stort, hwad *Fäderneslandet* högst gagnande skal icke då uträttas? Som den *Scuderande* ungdomen nu har nog tillfälle wid de högre lärosäten, at grundeligen lära sig hushåldskonsten, så hoppas man, at vår *Fosterbygd*, näst Guds wälsignande hand, under en önskelig frid och säll frihet, skal upstiga til rikedom och wälstånd, och ur sit egit stöte framstunta sådana häfwo, som wi hittills nödgats umbära eller ock af våra grannar ofta dyrt nog och förskaffa: och då skal man finna, hwad mycket en Präst kan bidraga til *Oeconomiens* uphjelpande.

G. A. A.